

Mokslo žurnalas *Aktualu rytoj* tęsia ir naujina Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos mokslo leidybos tradiciją

Vincas Grigas

Žurnalo *Aktualu rytoj* vyriausiasis redaktorius

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2414-6277>

Darius Žiemelis

Mokslinis redaktorius

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4958-9883>

Pagal tarptautinę praktiką periodiniuose mokslo žurnaluose nedažnai spausdinama skiltis, įvardijama kaip *pratarinė*. Šiame mokslo žurnale tokio pobūdžio skiltis irgi bus tik tada, kai bus minimas koks nors išskirtinis įvykis, leidinio jubiliejinė data ar kitais svarbiais atvejais. Šįkart proga kaip tik ypatinga – išleistas mokslo žurnalo *Aktualu rytoj* 2021 m. pirmas tomas, kuris tęsia ir naujina Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (toliau – Nacionalinė biblioteka) mokslo leidybos tradiciją. Tad reikia glaustai paaiškinti, kokios šio leidinio atsiradimo aplinkybės, tematinis pobūdis, vidinė struktūra (sąranga).

Nacionalinė biblioteka 2020 m. atnaujino savo leidžiamų mokslo žurnalų publikavimo ir sklaidos strategijas. Vienas iš šio atnaujinimo rezultatų ir yra skaitytojams teikiamas naujas periodinis mokslo žurnalas *Aktualu rytoj*, o konkrečiai – 1 (19) tomas. Žurnalo pagrindus padėjo Nacionalinėje bibliotekoje leisti tęstiniai mokslo darbai: *Bibliografija*¹ ir *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje*². Tačiau žurnalas *Aktualu rytoj* ne tik tęsia Nacionalinės bibliotekos mokslo leidybos tradiciją, bet ir žymi atsinaujinimą. Tai rodo ne tik 1 (19) tomo numeracija³, bet ir skelbiami tekstai.

Itin sparčius socialinius, ekonominius ir politinius nūdienės Lietuvos pokyčius bei pasaulio globalinės telematizacijos tendencijas, pasak filosofo Mariaus P. Šaulausko, kiaurai persmelkusias bene visus kasdienio bendrabūvio užkambarius⁴, reikia kritiškai apmąstyti. Kitaip neįmanoma kryptingai prognozuoti valstybės raidos. Atsižvelgus į aktualijas, pokyčius, ir apsispręsta plėsti žurnalo teminį lauką: greta tradicinių bibliografijos, informacijos tvarkybos tyrimų nutarta skelbti straipsnius ir informacines

¹ Buvo leidžiamas nuo 1997 m. iki 2013 m.

² Buvo leidžiamas nuo 2015 m. iki 2019 m.

³ Buvo išleisti 4 *Bibliotekų tyrimų Lietuvoje* numeriai, 14 *Bibliografijos* numerių. Leidinių numeriai (e. versijos formatu) paskelbti žurnalo *Aktualu rytoj* interneto svetainės skiltyje *Archyvas*: <https://journals.lnb.lt/relevant-tomorrow/issue/archive>.

⁴ Šaulauskas, M. P. Po dviejų *homo irretitus* dekadų: nevilts ir svajos. *Informacijos mokslai*, 2011, t. 58, p. 21. DOI: <https://doi.org/10.15388/Im.2011.0.3125>.

aplinkos saugumo, medijų ir informacinio raštingumo, informacijos politikos ir komunikacijos procesų, metodologijos klausimais. Tai ir yra žurnalo pagrindinis teminis laukas. O siekiant akademinio dialogo ir tarpdalykinių ryšių, bus publikuojami ir politikos, sociologijos, istorijos mokslų srities straipsniai. Šių tematikų tyrimai ir sudarys žurnalo privalomąją *straipsnių* dalį.

Kita labai svarbi ir aiški šio žurnalo kryptis – didinti jo tarptautiškumą tiek kalbiniu, tiek teminiu aspektais. Žurnalas yra dvikalbis, straipsniai publikuojami lietuvių ir anglų kalbomis. Tad ypač kviečiame teikti straipsnius, kuriuose nūdienės visuomenės pokyčiai (susiję su žurnalo teminiu lauku) analizuojami pasitelkus lyginamąją perspektyvą ir tarptautinius kontekstus.

Numatoma skelbti apžvalginius straipsnius apie reikšmingus įvykius, konferencijas ir kitą žurnalo pagrindinę tematiką atitinkančią aktualią informaciją. Bus publikuojamos žurnalo teminiame lauke aktualių mokslinių monografijų, studijų, išleistų Lietuvoje ir užsienyje, recenzijos ir anotacijos. Tekstai sudarys antrą žurnalo dalį – *Apžvalgos / Kronika* ir *Recenzijos*. Siekiniams pasiekti ir sudaryta tarptautinė redakcinė kolegija. Straipsniai ir kita publikuojama informacija pasiekiami ir pasieks skaitytojus skaitmeniniu pavidalu. Kartu pažymėtina, kad šis periodinis leidinys yra deimantinės atvirosios prieigos žurnalas⁵.

Pirmą leidinio *Aktualu rytoj* tomą sudarantys straipsniai atspindi tiek žurnalo tradicijos (mokslo darbų *Bibliografija*, *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje*) tęstinumą, tiek teminio lauko išplėtimą. Jie sugrupuoti tematiškai: 1) Lietuvos bibliotekos nūdienos pasaulyje; 2) socialinė politika; 3) istorijos tyrimai. Taigi, tomas išsiskiria komunikacijos (informacijos), politikos ir istorijos mokslų sritims priskirtiniais tektais, rodančiais tarpdisciplininę leidinio pakraipą.

Žurnalo tradicijos tęstinumą labiausiai ir parodo didžiausios apimties pirma straipsnių teminė grupė *Lietuvos bibliotekos nūdienos pasaulyje*. Teminis skyrius pradedamas Reginos Varnienės-Janssen ir Jūratės Kuprienės straipsniu „Strateginė Lietuvos bibliotekų kryptis – susietieji atvirieji duomenys“. Juo siekiama inicijuoti platesnę diskusiją ne tik tarp bibliotekų, bet ir atkreipti politikų, atsakingų už kultūros politikos formavimą, dėmesį į tai, kad ir bibliotekų plėtrai skirtame dokumente svarbu strategiškai pagrįsti šalies bibliotekų duomenų valdymo pertvarką *susietųjų atvirųjų duomenų kryptimi*, akcentuojant bibliotekų sektoriaus duomenų integralumą, ir numatyti reikalingą finansinę paramą šiai pertvarkai įgyvendinti. Lietuvos bibliotekų siekį atitikti nūdienos reikalavimus atliepia ir Daivos Janavičienės straipsnis „Lietuvos bibliotekininko profesijos transformacijos: profesionalumas ir kompetencijų ugdymas“. Jo aktualumą lemia nūdienos Lietuvos bibliotekininkystės realijos. Konkrečiau kalbant, Lietuvoje nėra vientisos bibliotekose dirbančių asmenų kvalifikacijos kėlimo ar kompetencijų tobulinimo sistemos, be to, pritrūkus stojančių išnyko bibliotekininkystės studijų programos aukštosiose mokyklose. Tad straipsnyje, remiantis šiuolaikinio bibliotekininko profesionalumo samprata ir kokybiniu empiriniu tyrimu, analizuojamos Lietuvos bibliotekininko profesionalumą nurodančios kompetencijos ir jų ugdymo iššūkiai ir kliūtys. Lietuvos bibliotekų vaidmuo nūdienos (COVID-19 pandemijos) pasaulyje aptariamas ir Rasos Januševičienės straipsnyje „Lietuvos viešųjų bibliotekų veikla COVID-19 pandemijos ir migrantų krizės akivaizdoje: siekis užtikrinti žmogaus teises“. Jame, remiantis dalyko literatūros analize ir empirinio tyrimo rezultatais, apibendrinta Lietuvos viešųjų bibliotekų veikla užtikrinant žmogaus teisių įgyvendinimą COVID-19 pandemijos ir migrantų krizės sąlygomis bei viešosioms bibliotekoms pateiktos rekomendacijos, kaip prisidėti prie nūdienos krizių sukeltų problemų sprendimų šalyje. Lietuvos bibliotekų vietos nūdienos pasaulyje tyrimų dalis baigiama Petro Biveinio straipsniu „Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų projektinė veikla 1995–2017 metais“. Jame pateikta Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų projektinės veiklos 1995–2017 m. laikotarpio panoraminė apžvalga.

Antrai temų grupei – socialinė politika – priskirtas Magnaus Tomo Kėvišo anglų kalba parengtas straipsnis „The Functioning of Parliamentary Libraries and the Principle of the Separation of Po-

⁵ Žurnalo turinys yra nemokamai pasiekiamas ir suteikiama teisė jį skaityti, išsaugoti savo kompiuteryje, kopijuoti, platinti, spausdinti, atlikti paiešką ar pateikti nuorodą į viso teksto dokumentus. Nėra jokių straipsnių publikavimo mokesčių, o autorius išlaiko visas turtines autorių ir gretutines teises.

wers“ (*Parlamentinių bibliotekų funkcijos ir valdžių padalijimo principas*). Straipsnyje prieinama prie pagrindinės išvados, kad parlamentinė biblioteka, teikdama savo paslaugas, rengdama kūrinis, turi kiek įmanoma nuosekliau stebėti viešąjį diskursą, kad laiduotų parlamentarizmo (šios sąvokos analitine reikšme) raišką.

Trečiai temų grupei – istorijos tyrimams – priskirtas lenkų istorikės Magdalenos Hułas straipsnis „Naujai perskaitytas 1940 metų spalio 22-osios Staffordo Crippso memorandumas“, kurio aktualumą pabrėžia pastaraisiais dešimtmečiais Rytų Europoje vykę geopolitiniai pokyčiai (straipsnį iš lenkų kalbos vertė Andrius Vaišnys). Jame gvildenamas britų pasiūlymas Sovietų vyriausybei suderinti dvišalius santykius tuo laikotarpiu, kai Sovietų Sąjunga buvo susitarusi su Trečiuoju reichu (pasidalinti įtakos zonomis Vidurio ir Rytų Europoje). Šiam susitarimui susilpninti Didžiosios Britanijos vyriausybė ir siūlė SSRS naudingų galimybių, ypač susijusių su pokariniiais sprendimais Rytų ir Vidurio Europos valstybėse (Lenkijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, galiausiai – Rumunijoje). Analizuojamas tiek memorandumo rengimo procesas, tiek lenkų vyriausybės emigracijoje reakcijos į britų veiksmus ieškant susitarimo su Maskva.

Apžvalgų dalyje pateiktas Daivos Janavičienės tekstas „Knygų skaitymas gydo: apie projekto „Biblioterapijos taikymas bibliotekose“ įgyvendinimo veiklas Lietuvos viešosiose bibliotekose“. Glaustai pristatomas pirmas Lietuvoje toks didelis biblioterapijos kompetencijų ugdymo projektas, kurio tikslas – ugdyti viešųjų bibliotekų specialistų gebėjimus sprendžiant socialinės atskirties problemas ir didinant kultūros prieinamumą visuomenei. Projekto vykdymo 2020–2021 m. laikotarpiu tinkliniu principu šalies apskričių viešosiose bibliotekose ne tik paskleistos biblioterapijos žinios, bet ir sudarytos sąlygos mokymų dalyviams dalyvauti biblioterapijos užsiėmimuose, galiausiai jiems patiems sukurti ir įgyvendinti tokio pobūdžio renginį.

Dėkojame anoniminiams straipsnių recenzentams už kritines pastabas ir konstruktyvius pasiūlymus tobulinant pateiktus žurnalui tekstus.